

ԱՌԵՏԱՐԵՐ

«ԱՅՍ. ԵՍ. ՉԵԶԻ ՄԵՃ» ՈՒՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՒԵՏԻՄ ԿՈՒՏԱՄ: ՂՈՒԿ. Բ. 10

ՀԱՏՈՐ 31.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. ՄԱՐՏ 21. 1876

ԹԻՒ 12

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բարեկամութիւն: — Ամէն Գրիստոնէի պարտքը: — Բաղիշու մէջ կրօնական արձնութիւն: — Հոգւոյն սըրքոյ այցելութիւնը: — Ատանայէն նամակ մը: — Կրօնական արձնութիւն ի Ֆիլատէլֆիա: — Երկրորդ պատուիրան: — Մկրտիչեան երկսեռ վարժարան: — Քրիստոնէութեան ծագումը: — Այնժապի զօլէճը: — Ճարտի մէջ աղջկանց դպրոց: — Սպանիա: — Մուխալի-Ֆէն նամակ մը: — Բաղարական լուրեր: — Ելեմտական և առևտրական:

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ արդիւնք կը պահանջէ:

Բարեկամն ամէն ատեն կը սիրէ, ու եղբայրը ներգութեան ատենի համար ծնած է:

Մինչև ի վախճան չի տեսեր այն բարեկամութիւնը որ անձնատիրական նպատակով մը կը սկսի:

Անապարանօք բարեկամ մի ստանար, և բարեկամ մը ստանալէն ետքը անապարանօք մի բաժնուիր անկէ:

Զրպարտեալ բարեկամը թողուլ անպատասխանութիւն է:

Բարեկամ եմ ըսել, և կարօտութեան ատեն բարեկամին օգնել չուզել, իրարու հակառակ բաներ են:

Բարեկամութեան լոյսը փոսփորի լուսոյն պէս է, վասն զի աւելի պայծառ կը տեսնուի, երբ շուրջնակի ամէն բան մթոյ մէջ է:

Ճշմարիտ բարեկամը յաջողութեան ատեն մեզ տեսնելու կու գան երբ հրաւիրուին իսկ մեր ձախորդութեան ատենը հրաւերի չեն սպասեր:

Ամենէն սերտ բարեկամութիւնները ձախորդութեան ատեն դոյալած են, ինչպէս որ երկաթն այնչափ աւելի աղէկ կը միանայ, որչափ սառածիկ է կրակը:

ԱՄԷՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵՒ ՊԱՐՏՔԸ

Երբ Գրիստոնէ մեր փրկութեան գործին ձեռնարկեց, դիտել որ պիտի խոնարհէր աղքատ և անարդ ըլլալու, չարչարուելու և մեռնելու, բայց և այնպէս աշխարհք եկաւ, կամաւ կրեց իր վրայ դրուած ամէն բան, ըսաւ իսկ Գեթսեմանի պարտէզին մէջ. «Ձէ թէ իմ կամքս, հապա քու կողմով թող ըլլայ» (Ղուկ. ԻԲ. 42).

Ամէն Գրիստոնէի ալ Աստուած գործ մը տուած է: Մենք կանչուած ենք Գրիստոնէայ ըլլալու, ոչ զմեզ երջանիկ ընելու համար միայն, այլ մանաւանդ աշխատելու համար ուրիշներուն փրկութեանը: Այս պարտաւորութեան կատարումը, ինչպէս Քրիստոսէն կը պահանջէր, նոյնպէս ամէն Քրիստոնէէն կը պահանջէ սկզբունք և մտքի հաստատութիւն: Անձնաւորացութիւն կարևոր է ամէն Քրիստոնէի կենացը մէջ, ինչպէս եղաւ մեր Փրկչին և Վարդապետին, Քրիստոսի, կենացը մէջ: Ուրեմն թող ինքզինք Քրիստոսի աշակերտ չկոչէ այն մարդը որ չուզեր Քրիստոսի օրինակին հետեւիլ, և իր վրայ դրուած պարտաւորութիւնը կատարել: Քրիստոս իրեն հետևողներուն վրայ պարտք դրաւ Աւետարանը քարոզել, եթէ դրաւ, ուրեմն ով որ ինքզինք Քրիստոսի աշակերտ կ'անուանէ, ջանալու է այն պարտաւորութիւնը կատարել ըստ կարի:

ԲԱՂԻՇՈՒ ՄԷՋ ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱՐԹՆՈՒԹԻՒՆ

Փետր. 15 թուականով Բաղեշէն գրուած նամակի մը նայելով, այն քաղքին մէջ ճշմարտութիւնը փնտռելու մեծ փոյթ կը տեսնուէր: Բայ ի կանոնաւոր պաշտամանց եկեղեցւոյ, ուր եկողներուն թիւը հարիւրին 25 աւելցած էր. քանի մը շաբթուան մէջ, աղօթքի ժողովներ կ'ըլլային ամէն շաբաթ. քաղքին ութ այլ և այլ թաղերուն մէջ, և աւելի քան 300 անձինք կուգային այս ժողովներուն: Ժողովը դեռեան մէջէն իբր 70 երիտասարդք ևս մասնաւոր աղօթքի ժողով մը կ'ընեն ամէն կիրակի օր: Ասանցմէ շատերը անձկութեամբ կը փնտռեն իրենց հոգւոյն փրկութիւնը, և ոմանք արդէն գտած են խաղաղութիւն հաւատալով ի Քրիստոս:

Մեր ընթերցողները պիտի ուրախանան մեզի հետ, լսելով Հոգւոյն սրբոյ այս հեղումը, նաև Վանայ մէջ ճշմարտութիւնը փնտռելու ոգւոյն աւելնալը, ինչպէս այս թերթին մէջ հրատարակուած Վանի նամակը կը պատմէ:

ՀՈԳԻՈՅՆ ՍՐԲՈՑ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հաւատարի եմ թէ Աւետարանի վերծանողաց յոյժ զուարճալի պիտի ըլլայ Տէրով գործոյն այս տեղ յառաջադիմելուն նկատմամբ տեղեկութիւններ կարգաւ: Տէրով գործը Վանայ մէջ տապալելու համար մինչև ցարդ շատ փորձեր եղան, և դեռ ուժգնութեամբ կը շարունակուին. այսու ամենայնիւ նա համայն ընդդիմութեանց դիմագրելով իւր արշաւանքը սրնթութաց կերպով յառաջ մղած է: Ինչպէս որ նաւուն ետեւի կողմէն եկած քամին անոր կ'օգնէ վաղ ընդ փոյթ իւր տեղը ժամանելու, նոյնպէս մեծաւ մասամբ հալածմանք իբր հողմ հալածելոց կենաց նաւակը

ձեռնարկայ կ'ընէ դէպի երկնային նաւահանգիստը : Մէկուն ըսածին պէս , « Հալածեալ տարածեալ » ըսել է : « Ամէն բաները բարիի գործակից կ'ըլլան անոնց , որոնք զԱստուած կը սիրեն » : Այս ձմեռ աղօթքի եօթնեկէն սկսելով , կ'երեւի թէ Սուրբ Հոգին գրեթէ չարունակ կը ներգործէ մեր ժողովներուն մէջ : Ըստ սրբում բազմիցս մեր աղօթից ժողովներուն մէջ անանկ Հոգեւոր ցնծում եւ յուզում եղած են որ մեր ժողովներուն տեւողութիւնը մինչեւ երեք ժամու հասած է : Եղբարք իւրեանց խորերը զգալով : Տէրջը ներկայութիւնը , իրարու ետեւէ իւրեանց յանգանքները հրապարակաւ խոստովանած են դառն արցունք թափելով , եւ ջերմեանդ աղօթքներ ըրած են : Երբեմն աղօթքի ժողովը աւարտելէն ետքը մէկ քանի եղբարք իւրարու հետ Հոգեւոր խօսակցութիւն ընենուն անթիւ սկսած են ժամերով աղօթել եւ առուններու պէս իրենց աչքերէն արտասուք հեղուել , իւրեանց խանութներն ու առուտուրը դողցնալ թէ իսպառ մոռցած են , մինչդեռ արթնութենէն յառաջ ումանց երբ կը հարցնէի թէ , ինչո՞ւ ժողովքի չէք գար , կ'ըսէին . « Մեր նիւթական անձուկ վիճակը չնկեր » : Սոյն օրհնեալ միջոցին (դեռ կը տեսէ Հոգւոյն ներգործութիւնը ,) շատերը իրենց մեղքերը անհակառակելի կերպով զգացին , եւ տասը քսան տարի յառաջ որոնց որ անիրաւութիւն ու զրկանք ըրած էին , գնացին իրենց յանցանքը խոստովանեցան , եւ ըստ կարի հատուցում ըրին : Այս պատճառաւ մեր ժողովներուն թիւն ալ աւելցած են . շատ երկմիտներ հաստատուած են , շատերը նորոգուած են , եւ մէկ քանի հատ ալ նորոգ անձինքներ Աւետարանին կրօնին յարած են . եւ օրքան զօր ալ կ'աւելնայ ժողովրդոց թիւը : Շատ հաւանական է որ դարնան եղանակի մէջ Տէրոյ օգնութեամբ Աւետարանական եկեղեցի մը պիտի կազմուի հոս տասնուհինգ կամ քսանի չափ անդամներով : Բերկութեամբ սրտի այս ուրախակի լուրերը ընթերցողաց կը հաղորդենք եւ կը խնդրենք որ անոնք մեր հետ ձայնակցին խորին շնորհակալութեամբ երկնից Աստուածը փառաբանելու , որ առաւել քան զանաւել իւր շնորհները հեղու սոյն բազմամարդ քաղքիս վրայ , որ անտեսանելի եկեղեցին թուով եւ շնորհքով միշտ աճի , որպէս զի չըջալայ գիւղօրէից բիւրաւոր Հոգիներուն ալ մեղքի դարման ըլլայ :

Գ. ԳՐԻԳՈՐ ԳԵՈՐԳԵԱՆ

Վան , յունվ : 24 , 1876

ԱՏԱՆԱՅԷՆ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Անցեալ տարւոյ սկիզբն Ատանայի մէջ « Հոգեւորական ընկերութիւն Հայ Աւետարանական երկտասարդաց » անուն ընկերութիւն մը կազմուած էր , եւ այս տարի յունուար 5 ին ընկերութեան տարեգարձի հանդէսը կատարուեցաւ : Այս հանդիսին ներկայ գտնուելով մեծ ուրախութիւն գգացի , եւ ընկերութեան գովելի ջանքը տեսնելով շատ ազգուեցայ : Ընկերութեան գլխաւոր նպատակն է մարդիկ իրենց Փրկչին բերել , եւ Աստուծոյ շնորհքը մեղաւորաց ցուցնել , ասոր համար շարաթիւն անգամ մը աղօթքի ժողով կ'ըլլայ , եւ այլ եւ այլ ազգերէ մարդիկ կը հրաւիրուին այս ժողովին , ուր ջերմեանդ աղօթքներ կը մատուցուին : Ընկերութիւնը շարաթիւն երկու գիշեր ալ կարգաւ եւ գրեթէ սորվեցնէ ամէն անոնց որ կուգան ընկերութեան ժողովատեղին : Ամէն ամապուրիս ուրիշ ժողով ալ կ'ըլլայ , ուր ուսմանց , արուեստից , գրականութեան եւ ուրիշ ազգագուստ նիւթերու վրայ ճառեր կը խօսուին , եւ ազգային երգեր կ'երգուին : Ընկերութիւնը փափաք ունի նաեւ աղքատ տղայք կըրթելու համար ձրի դպրոց բանալ , բայց այս փափաքը չկրնար առ այժմ կատարել , ուստի պիտի սպասէ մինչեւ որ ամիսը 500 դահեկանի եկամուտ ունենայ : Ընկերութիւնը մօտեւ ժողովատեղի մը գնելու խնդրով կը դրաւ : Տեղւոյն գինն է իբր 4,000 դահեկան , եւ այս գումարին մէկ մասն արդէն պատրաստ է , մնացեալ մասին համար ալ ընկերութեան անդամք իւրաքանչիւր իր կարողութեան չափով , ընկերութեան փոխ ստակ պիտի տան առանց շահ պահանջելու , եւ յետոյ հասցիէն պիտի առնեն իրենց տուածը :

Ընկերութեան տարեգարձի օրը 1875 տարւոյ եւեմտից հաշուեցոյցն կարգաւ : Այս հաշուեցոյցն կը տեսնուի որ ընկերութիւնը 1,600 դահեկան եկամուտ , եւ իբր 500 դահեկան ծախք ունեցած է : Այս 500 դահեկան ծախքին մէջ է նաեւ ժողովատեղւոյն համար անցեալ տարի տրուած վարձքը : Ընկերութեան իւրաքանչիւր անդամ պարտաւոր է ընկերութեան գիրք մը նուիրել , եւ այս նուիրներով թանգարան մը կազմուած է , ուր կան բաւական գրքեր , թէ սրբազան եւ թէ արտաքին պատմութիւններ : Կը մաղթենք որ Աստուած օրհնէ այս ընկերութիւնն եւ արդիւնաւոր ընէ Հոգեւոր երկտասարդաց ջանքն ու աշխատութիւնները ,

ԳՐԻԳՈՐ ՄՈՄՃԵԱՆ

Ատանա , փետ . 12/24 , 1876

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԱՐԹՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՖԻԼԱՏԷԼՖԻԱ

Աւետարեքը կարգացողներէն շատերը կը յիշեն թերեւս Ամերիկացի երկու Աւետարանիչները , որոնց միջոցով մեծ կրօնական արթնութիւն եղաւ Անգղիոյ այլ եւ այլ կողմերը : Նոյն անձինք հիմա Ամերիկա դարձած ըլլալով աս երկրին այլ եւ այլ կողմերը խուռն բազմութեանց կը քարոզեն , եւ անոնք ուր երթան , հոն մեծ կրօնական արթնութիւն յառաջ կուգայ : Շատերը կը բաղձային կրօնական արթնութիւն յառաջ բերել Ֆիլատէլֆիոյ մէջ ալ , որ ունի 800,000 անգլիկ բնակիչ : Ուստի եւ անցեալ նոյ . 21ին քաղքիս բոլոր Բողոքական երէցներն երկու աւետարանիչներն հոս հրաւիրեցին : Մր . Մուտի եւ Մր . Սանքի հոս գալով սկսան քարոզել մեծ չէնքի մը մէջ , որ 12,000 հոգի կրնայ առնել , եւ յատուկ այս նպատակին պատրաստուած է : Այս չէնքին համար 50,000 թախէր ծախք եղած է , եւ այս ծախքը Գրիստոնեայ անձանց յօժարակամ տուրքովը հատուցուեցաւ :

Օրը երեք անգամ պաշտօն կ'ըլլար . առտուն աղօթքի ժողով , կէս օրէն վերջը կանանց , ու իրիկունը արանց համար պաշտօն կը կատարուէր : Արթնութեան համար եղած այս պաշտամանց ատեններն այնպէս կարգադրուած էին որ եկեղեցեաց սովորական պաշտամանց արգելք չէին ըլլար : Ընդհանրապէս սրահը ժողովուրդով կը լեցուէր եւ շատ անգամ հարկաւոր եւ հաղարար անձինք դուրսը կը մնային : Ժողովուրդը զարմանալի ու շաղկապեալ ու եռանդով մտիկ կ'ընէր պաշտօններուն ու շատ անգամ արցունք կը թափէր , երբ Մր . Մուտին քարոզողն ու Մր . Սանքին երգողն Աստուծոյ բանք անոնց սրտին խորերը կ'ազդէր :

Մր . Մուտի իբր ութ շաբաթ հոս քարոզեց մեծ եռանդով ու անձնուրացութեամբ : Անոր միակ բաղձանքն ու ջանքն է անմահ Հոգւոց փրկութիւնը , ինչպէս որ իր սա առածէն ալ կը տեսնուի . « Տուր ինձ հոգիներ » եթէ ոչ կը մեռնիս » : Իր քարոզելու եղանակը Գրիստոսի եւ առաքելոց սկզբուն վրայ հիմնեալ է . չէ թէ « մարդկային իմաստութեան համոզիչ խօսքերով » , ոչ ալ « խօսքերու ճարտարութիւններով » այլ « Հոգիին սորվեցուցածներով » , առականերով ու օրինակներով փրկութեան աւետարան ուղղակի սրտերուն կը հասցընէ :

Աս աւետարանչաց աշխատութեամբ իբր երեք հազար անձինք Փրկիչը դաւանեցան , որոնցմէ շատերը կը յուսացուի թէ ճշմարտապէս ապաշխարեցին : Տէրը յատ-

կապէս օրհնեց անոնց աշխատութիւնը հոս, Հիմա Նիւ Եօրք կ'աշխատին յիշեալ աւետարանիչք։ Աստուած տայ որ հոն ալ հազարաւոր մեղսատանջ հոգիք Քրիստոսով եղած փրկութեանը դան։

Մը. Սանքի, որ պաշտաման երգելու ու երբեմն ալ աղօթելու մասը կը կատարէ, իր զօրեղ միանգամայն քաղցրանուագ ձայնով Սիօնին երգերն սրտից խորերը կը թափանցեցունէ։

Այսպէս ոմանք Մը. Մուտիին քարոզէն, ոմանք Մը. Սանքիին երգէն ազդուելով կը դառնան իրենց Փրկչին։

Ե. Ս. ԳԵԼԸՃԵԱՆ

Ֆիլատէլֆիա, փետ. 5, 1876

ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏՈՒԻՐԱՆ

Այս պատուիրանը կը պարզուի, յորժամ ի նկատի առնենք Եգիպտոսի անպաշտական վիճակը, ուր երբեմն իսրայէլի որդիքը բնակեցան եւ այս տեղի անապաշտական գաղափարներով տոգորուեցան։

«Դո՛ւք Կէն Կո՛ւք ԶԵՆԵՆ» (Եւ. Ի. 4, 5)։ Եգիպտոս ծաղկեալ էր ուսմամբ, գիտութեամբ եւ արուեստիւք։ Եգիպտոսի մէջ անապաշտութեան առաջ երթալուն մեծ նպաստ մատուցին քանդակագործութեան եւ նկարչութեան արուեստները։ Եգիպտացւոց չաստուածները մեծաւ մասամբ ձեռագործ էին իսրայելացիք ալ Եգիպտոսի մէջ սորվեցան թափօութիւն, ձեռակերտութիւն եւ նկարչութիւն, ինչպէս յայտնի կ'երևի տապանակի շինութենէն, իսրայելացիք երբ ի կապաշտութիւն յարեցան, արծաթէ ձուլածոյ կուռքեր եւ արձաններ շինեցին (Ու. Ժ. 2)։

«Ու՛ր Կէն Կո՛ւք ԶԵՆԵՆ» (ՁԵԼԱՅ որ աչքերդ երկինք վերցունելով, ու արեւը կամ լուսինը կամ աստղերը ու երկնից բոլոր զարդը տեսնելով խորովի) (Բ. Օր. Դ. 19)։ Երկրորդ պատուիրանին այս մասը կարելի պիտանի էր, ըստ որում Եգիպտացւոց գլխաւոր աստուածներն էին Ութիս (արեգակը), որոյ մեհենին տեղն անոր անուամբ Արեգ կոչուած էր (Մենդ. ԽԱ. 45), եւ Իսիս (լուսին)։ Այս երկու չաստուածները հին ազգաց անապաշտութեան հիմունքը եղան, եւ անոնց պաշտամունքով իսրայելացիք եւս մի քանի անգամ զառաձեցան։ Եգիպտէ կ'ըսէ. «Արեւուն երկրպագութիւն կ'ընէին» (Եգեկ. Բ. 16)։ Երեմիա կ'ըսէ. «Տղաքները փայտ կը ժողվեն, եւ հայրերը կրակ կը վառեն, ու կնիկները խմոր կը չաղեն» երկնից թագուհին բլթներ շինելու համար» (Եր. Է. 18)։ «ՁԵԼԱՅ որ . . . օգին մէջ թռչող թեւաւոր թռչունի մը նմանութիւնը . . .

շինէք» (Բ. Օր. Դ. 17)։ Երկնից (օգին) մէջ տեսնուած թռչուններ ալ, ինչպէս են, բազէ, քաջաչաւ եւ ուրիշներ կը պաշտուէին Եգիպտացիներէն։

«Կո՛ւ Կէն Կո՛ւք ԶԵՆԵՆ»։ Եգիպտացւոց գլխաւոր աստուածներէն մէկն ալ Ապիս անուն ընջող մ'էր իսրայելացւոց անապաշտին մէջ կանգնած որթուն գլուխն ալ Ապիսի նմանութեամբ շինուած, եւ հաւանականաբար անկէ գաղափարուած էր։ Յետ ժամանակաց, իսրայելի տաւր ցեղին առաջին թագաւորը, Յերոբոամ, իւր տէրութեան երկրին մէջ երկու որթ կանգնեց, որոց նախափայլը կը կարծուի թէ, Յերոբոամ առած էր Եգիպտոսէն, ուր բնակած էր (Բ. Մնաց. Ժ. 2)։ «ՁԵԼԱՅ որ անօրէն, ու յեղէ Կո՛ւք ԶԵՆԵՆ» (Բ. Օր. Դ. 16-18)։ Եգիպտացիք բաց Ապիսէն կը պաշտէին նաեւ արարած եւ բոյս, այսինքն արջաւ, շուն, գայլ, կատու, օձ, սուր, սրսա, եւայլն։ «Կո՛ւ Կէն Կո՛ւք ԶԵՆԵՆ»։ Շատ մը ջրային կենդանիներ եւ սողուններ ալ Եգիպտացիներէն աստուածական պաշտօն կ'ընդունէին, ինչպէս կոկորդիլոս, որ այլանդակ կենդանի է։ Հնդկաստանցի կուսպաշտը դեռ կը պաշտեն այս կենդանին եւ իրենց զաւակունքն անոր դո՛ւ կը մատուցանեն Գանգէս գետին մէջ։

«ՁԵԼԱՅ որ . . . անոնց երկրպագութիւնը ԶԵՆԵՆ, եւ անոնք պաշտէ»։ Երկրպագել եւ պաշտել կը նշանակեն դրեթէ միեւնոյն գործողութիւնը, որ միայն Արարչին վայել է։ Ըստ որում, բաց անկէ, ուրիշ ամէն բան արարած է։ «Ես ալ անոր ոտքերուն առջեւ ինկայ, որ անոր երկրպագութիւն ընեմ. ու ըսաւ ինծի, Զգուշացիւր, մի ըներ, ինչու որ ես ալ քու ծառայակիցդ եմ . . . Աստուծոյ երկրպագութիւն ըրէ» (Յայտ. ԺԹ. 10)։

Եգիպտացիք անապաշտութեան սա պատճառը կուտային. «Երբեմն աստուածք պատերազմ ունեցան իրենց մէջտեղ. ու մանք յաղթուելով յարարածս ասպատանեցան, եւ մեր երկրպագութիւնն է, ոչ արարածոց, այլ ի նոսա ասպատանեալ աստուածոց»։ Այս պատճառաւ հովիւք եւ այլ ազգք դարձելի կը համարուէին, «քանզի նոքա ի պէտս իւրեանց զենուն զկենդանիս որք աստուածընկալն էին» (Հնախօս. Ռօլ. Գիրք Ա. Գլ. ԻԳ)։ Թուի թէ պատկերապաշտութեան ջատագով Բրիտոնեայք զԵգիպտացիս ունեցած են իրենց վարժապետ, քանզի միեւնոյն պատճառը կուտան անապաշտութեան, որ յեկեղեցիս սարգած է, եւ կ'ըսեն. «Մենք կը յարգենք սրբոց պատկերներն եւ կ'եր-

կրպագենք Աստուծոյ պատկերին, ըստ որում սրբոց պատկերներն էութեամբ մէկտեղ կը մնան, իսկ Աստուծոյ պատկերն որովհետեւ աստուածութեան էութիւնն (ամենուրեքութիւնն) իւր մէջն ունի, պէտք է անոր երկրպագել իբրեւ Աստուծոյ» (Շնորհ. Բնդ. Էր. 89)։ Մայր Մաշտոց այս մասին աւելի պարզ կը խօսի, եւ աստուածային պատկերին զօրութիւնն ամէն պատկերի կը յատկացնէ. «Պատկերս այս լինիցի արագահաս օգնական եւ փրկիչ ի Տէր ապականելոց, ճանապարհորդաց պահպան, ալեկոծելոց օգնական, հիւանդաց բժշկարան, մեղաւորաց քաւարան, եւ աներկիւղ պահեցչ զայնոսիկ որք ի տարակուսի կան»։ Գաղափար մը որ, զարմանալի է թէ, դեռ ունի պաշտպան, ինչպէս է Յովհաննէս Վ. Փափագեան իւր «Լուծումն» կոչուած տետրին մէջ, Բայց իւսկիւտարի լսարանը Յովհաննէս վարդապետին կը տարրերի այս մասին, երբ կ'ըսէ թէ, «Պատկերք յեկեղեցիս գործածել պէտք է ի յիշատակութիւն եւ ի զարդ»։ Ուրիշներն ալ ուրիշ կերպով կը բացատրեն. «զոր օրինակ, կան ըսողներ թէ այն պատկերները միայն գործածելու են, որ գեղանկար են։ Սակայն պատկերապաշտութեան բարեկամներն ամէն ալ կը մոռնան թէ, «Աստուծո՛ւ հոգի է, եւ իրեն երկրպագողներուն ալ պէտք է որ հոգիով ու ճշմարտութիւնով երկրպագութիւն ընեն» (Յովհ. Դ. 24)։

Ի նպաստ պատկերապաշտութեան տըրուած բացատրութիւնները չեն արդարացրեր անոր ջատագովները, Բանդի եթէ այս վերջիններն անմեղ են, երբեմն կուսպաշտութեան զաւատող Հրեայք ալ անպարտ էին. եւ այն պատճառաւ յանդիման պատժուեցան. եւ եթէ Հրեայք անպարտ էին, Եգիպտացիք եւ համայն հեթանոսք անպարտ էին. հետեւաբար պարապ տեղը տրուեցաւ երկրորդ պատուէրը։

ՆԻԿՈՂՈՍ ԿԻՒԼԵՍԵՐԵԱՆ

Ակն, փետ. 7, 1876

ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Վարժարանս բացուած է ընդ տնօրինութեամբ Յովհաննէս Էփէնտի Տօ-Մկրտիչեանի, կէտիք-Բաշա Համամ սօգաղը, թիւ 19։ Վարժարանիս մէջ աւանդելի լեզուք եւ ուսմունք են Հայերէն, Տաճկերէն, Գաղղիերէն, Անգղիերէն, Քրիստոնէական վարդապետութիւն, աշխարհագրութիւն, ճարտասանութիւն, տրամաբանութիւն, մաթեմատիկա, սկզբունք բնագիտութեան, աստեղաբաշխութեան, քաղաքական եւ առտնին տնտեսութեան, փիլիսոփայութեան եւ օրինաց, պատմութիւն, ասլացոյցք Քրիստոնէութեան, ձեռագործ եւ մեքենալով կար կարել, Վարժարանս երեկոցեան դաս ալ պիտի ըլլայ, ուր ցերեկին պատեհութիւն չունեցող անձինք կարող պիտի ըլլան լեզու եւ ուսմունք սորվելու Ծաղկոցի աշակերտք ամիսը 1/2 մէծխալէ, երեկոցեան աշակերտք 1 մէծխալէ, եւ ուսումնարանի աշակերտք 1/4 Օսմ. ոսկի պիտի վճարեն։

Կ. ստլիա, 7 փետր. 1876

ՔՐԻՍՏՈՆԵՍԻԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

(Աւետարանի 10 խոսքի շարունակություն)

8.

Պատմական փաստեր ըէ Ասորոսած ճանաչող
յայտնութիւնն ինչ արդէն պոռած է ճարտար:

Ա. Մեր նախնիքաց յօգուածին մէջ
յիշուեցաւ թէ կան պատմական փաս-
տեր որ Յիսուս Քրիստոս անուամբ
անձ մը իրօք կար, և բնակեցաւ Պա-
ղեստինու մէջ իբր 18 դար առաջ:
Ասիկա ցուցնող փաստերէն ոմանք
հետեւեալներն են.

1. Այն մարդոց վկայութիւնը որ
զՅիսուս Քրիստոս անձամբ տեսան,
անոր հետ խօսեցան և քան ծանօթ
էին անոր: Այս անձինք հաստատու-
թեամբ կը վկայեն թէ եղաւ այնպի-
սի անձ մը, ինչպէս Աւետարաններուն
մէջ Յիսուս Քրիստոս նկարագրուած
է: Մենք այս վկայութիւնը տուող ան-
ձանց արժանահաւատութեանը վրայ
պիտի խօսինք ուրիշ անգամ:

2. Երեւելի Հրեայ պատմիչն Յով-
սեպոսի վկայութիւնը: Յովսեպոս
ծնաւ Քրիստոսի թուականին 37ին, և
ապրեցաւ Երուսաղէմի մէջ: Անոր մէկ
գիրքին բոլոր ձեռագիր օրինակներուն
մէջ կը գտնուի հետեւեալ վկայութիւնը.
«Այս ատենները կար իմաստուն մարդ
մը, եթէ արժան է մարդ կոչել զանի,
քանզի այս անձը հրաշագործ էր,
և վարդապետ այն մարդոց որ ճշ-
մարտութիւնը սիրով կ'ընդունին»:

3. Երեւելի Հռոմայեցւոց վկայու-
թիւնը: Տակիտոս որ իբրեւ արժանա-
հաւատ պատմագիր ընդհանուր ծա-
նօթ է, կը վկայէ թէ Յիսուս Քրիստոս
կ'ապրէր Պաղեստին, և ի մահ դատա-
պարտուեցաւ Պոնտայի Պիզատոսէն:
Հաստատական վկայութիւն կը գրա-
նուի նաև նամակի մը մէջ զոր Պլինի-
նիոս Հռոմայեցի կուսակալը գրեց
Տրայանոս կայսեր:

Ե. Քրիստոնէութեան թշնամիներ-
ուն վկայութիւնը Քրիստոնէական
թուականին երկրորդ դարուն մէջ:
Կեղտոս, Ղուկիանոս և այլք, յարձա-
կեցան Քրիստոնէութեան դէմ, բայց
անոնցմէ և ոչ մին ըսաւ թէ Յիսուս
Քրիստոս կոչուած անձ մը իրօք չե-
ղաւ աշխարհի վրայ:

Ծ. Նոյն իսկ Քրիստոնէական եկե-
ղեցւոյն գոյութենէն ծագած վկա-
յութիւնը: Եթէ դարէ դար եւս եր-
թանք, այս եկեղեցւոյն սկիզբը կը
գտնենք այն դարուն մէջ, յորում կ'ըս-
ուի թէ ապրեցաւ Յիսուս Քրիստոս:
Եթէ Յիսուս Քրիստոս իրօք եղած
չըլլար, միթէ կարելի էր Քրիստոնէ-
ական եկեղեցւոյն, որ ուրիշ հիմնու-
նի բայց Յիսուս Քրիստոս, հաստատ-
ուիլ, և իսկոյն, ձեռնալ վարդապե-
տութիւններով, ծէսերով և կարգե-
րով, որոնց բոլորն ալ զՔրիստոս կը
յիշեցնեն: Արդարեւ այնպէս անթերի
են վկայութիւնները որ կը հաստա-
տեն թէ Յիսուս Քրիստոս կոչուած
անձ մը իրօք եղաւ աշխարհի վրայ,
որ արդի անհաւատից ամենէն նրբա-
միտներն անգամ չեն ուրանար այս ի-
րողութիւնը: Իրենան ստուգիւ չէր
գրեւ Յիսուս Քրիստոսի վարքը, եթէ
չհաւատար թէ այնպիսի անձ մը իրօք
եղաւ: Շգրաւս, որ այս դարուն Աւե-
տարանին հակառակորդներուն մէջ
ամենէն յաջողակն է, և Աւետարանը
չատ խտրիւ քննեց, կ'ընդունի թէ
Յիսուս Նազարեցի իրօք ապրեցաւ:
Հռոմէական պետութեան անկման
պատմութիւնը գրող Կիպլըն, Անգ-
ղիացի անուանի պատմիչը, կ'ընդու-
նի նոյնպէս թէ Յիսուս Քրիստոս ոչ
թէ կեղծ, այլ պատմական անձ է:
Գերմանացի անհաւատներն ալ կ'ըն-
դունին թէ Աւետարանները հին գի-
ցարանութեանց կարգը չեն կրնար
դասուիլ: Մարգրիկ օրչափ և տարբեր
կարծիք ունին Յիսուս Քրիստոսի յատ-
կութեանցը և գործքերուն վրայ, ա-
մենքն ալ, անհաւատ և Քրիստոնէայ,
միարան են յայտնի թէ Յիսուս Քրիս-
տոս կոչուած անձ մը իրօք եղաւ աշ-
խարհիս վրայ: Չկայ անցեալ դէպք
մը որ պատմական տեւելի դօրեղ ապա-
ցոյցներով հաստատուած է:

Բ. Յիսուս Քրիստոսի միջոցով մար-
դոց վրայ եղած արտաքոյ կարգի ազ-
դեցութեան գալով, անցեալ 18 դա-
րերուն ամէն մէկէն կրնանք վկայու-
թիւն բերել:

1. Հազարաւոր, ուսեալ և տգէտ,
բարձր և ստորին կարգի, արժանա-
հաւատ Քրիստոնէից վրայութիւնը

կայ թէ, Յիսուս Քրիստոս արտաքոյ
կարգի ազդեցութիւն մը գործեց ա-
նոնց սրտերուն և վարուցը վրայ:

2. Անաչառ պատմիչներու վկայու-
թիւնը կայ թէ ինչպէս Յիսուս Քրիս-
տոս ընդհանուր ազդեցութիւն ունե-
ցաւ հասարակութեանց և ազգաց
վրայ:

Այս ապացոյցները մէջ պիտի բե-
րենք յետոյ:

Գ. Յիսուս Քրիստոսի հրաշալի յատ-
կութեանը և սքանչելագործութիւն-
ներուն գալով, ասոնց վկայութիւն-
ները տեսակ տեսակ են: Այս վկա-
յութեանց մեծ մասը գրուած է Աւե-
տարան կոչուած չորս պատմական
գրոց մէջ: Եթէ այս գիրքերն իբրեւ
արժանահաւատ ընդունինք, անոնց
վկայութիւնները բաւական են, և այլ
ևս տեղի չի մնար տարակուսելու թէ
Յիսուս Քրիստոս հրաշքներ գործեց,
յարութիւն առաւ, և, ինչպէս ինք
վկայեց իրեն համար, էր արդարեւ Որ-
դի Աստուծոյ: Բայց միթէ այս գիր-
քերը զուտ պատմական են. արժանի
են կատարեալ վստահութեան. այս
գիրքերն ունին նաև ուրիշ այնպիսի
պատմական վկայութիւններ, որ կա-
րենանք անոնց վարդապետութիւն-
ներն ընդունիլ իբրեւ զուտ ճշմար-
տութիւն: Որպէս զի այս գիրքերը
կատարեալ վստահութեամբ ընդու-
նինք, պէտք է որ բաւական վկայու-
թիւն ունենանք հաստատելու անոնց
նկատմամբ հետեւեալ երեք նախա-
դասութիւնները.

1. Թէ Աւետարան իրոք պատմական գիրքե-
րը սորոքէ՝ գրուած են առաջին դարուն մէջ,
և են արդարեւ գրութիւնք Մարկոսի, Մատթէի,
Ղուկասի և Յովհաննոսի:

2. Թէ այս գիրքերը հասած են մեզի ճշտ
այնպէս, ինչպէս որ գրուեցան Աւետարանիչներէ,
առանց ասեղանի անոնց մէջ բան մը աւելցուած
ըլլալու, կամ անոնցմէ բան մը հանուած ըլլալու:

3. Թէ այս գիրքերը հասարակ են, այսինքն
իւր, անոնց հեղինակներն արժանահաւատ վկաներ
էին այն բաներուն զորս կ'ըսէին իրենց գրուած-
ներուն մէջ:

Եթէ բաւական պատմական ապա-
ցոյցներ կան հաստատելու վերոյիշ-
եալ կէտերը, Քրիստոնէութեան Աս-
տուծմէ ըլլալը պատմաբանօրէն կը
հաստատուի:

Այսուհետեւ պիտի տեսնենք թէ
կան արդեօք այնպիսի պատմական
ապացոյցներ:

ԱՅՆԹԱՊԻ ԳՕԼԷՃԸ

Աւետարների ճերմորդ թուով ծանուցուեցաւ թէ Պատ. Մր. Թրօպրիճ Ամերիկայէն ճամբայ ելաւ Անգղիա երթալու, և թէ Պատ. Մր. Բորդէր դրուեցաւ յիշեալ գօլէճին համար գործակալ Ամերիկայ: Նոր նամակէ մը կը տեղեկանանք որ առատաձեռն և բարեհաճ տիկին մը, Միս Տիբբինսըն անուն, նոյնպէս մասնաւոր կերպով գործակալ դրուեցաւ գօլէճին համար Ամերիկայի մէջ, և ստակ հաւաքելու հոգ պիտի տանի գլխաւորապէս Քրիստոնեայ կանանց մէջ: Այս տիկինը սկսաւ յատուկ գումար մը հաւաքել, որոյ տոկոսը բաւական պիտի ըլլայ գօլէճին ուսուցիչներէն մէկուն ծախուց. և այս նպատակաւ նոյն ինքն տիկինը 1,000 թալէր (200 Օսմանեան լիրա) տուաւ:

Տիկինը նամակ մը ուղղած է Այնթապի Բողոքական պատանեաց, եւ այս նամակէն հետեւեալ յօդուածը կը քաղենք.

«Առ Քրիստոնեայ եղբարս որ յԱյնթապ.

Ոչ միայն Ամերիկա, այլ և ուրիշ տեղեր Քրիստոնեայք կը զգան որ եկեղեցւոյ յոյսը նորահաս պատանեկաց և օրիորդաց վրայ է: Եկեղեցւոյն մեծ դործն է հոգ տանիլ բոլոր աշխարհի լուսաւորութեան, և դուք ապահովագոյն միջոցը ձեռք առած էք այս լուսաւորութիւնը տարածելու Թուրքիոյ մէջ, աշխատելով դպրոցաց և վարժարանաց հաստատութեան:

Այնթապի գօլէճին վրայ ուշադրութիւնս արթնցաւ Ամերիկայի Պօրտ ընկերութեան տարեկան ժողովին մէջ, որ անցեալ աշնան Շիգակոյ քաղաքը դումարուեցաւ: Այն ժամանակէն ի վեր այս գօլէճին համար եռանդս երթալով այնպէս աւելցաւ, որ զգացի թէ գօլէճին հաստատութեանը համար հարկաւոր դրամագլուխը շուտով պատրաստուելու է: Ամերիկայի այժմու դրամական դժուարութիւնները նկատելով, Մր. Թրօպրիճի ձեռք հաւաքուած մեծ գումարը կը վկայէ թէ

այս միսինարին յորդորանքն ինչամտիճան չարժեց հոս Քրիստոնէից սիրտը: Դիտցած ըլլաք որ անոր մեկնելովն այս երկրէն, մենք պիտի չմոռնանք այն նպատակը որուն համար յիշեալ Պատուելին աշխատեցաւ: Հոս շատերը մեծ փափաք ունին այդ գօլէճին համար, եւ իսկ չեմ յիշեր թէ ասկէ առաջ որեւիցէ դործի համար այոջափ փափաքող և այոջափ փութան եղած էի երբէք, որչափ եմ այս գործին համար: Այս նամակը գրելով, նպատակս է ցուցնել թէ գօլէճին համար մեծ եռանդ ունիմ, և կը յուսամ թէ այն դպրոցը միջոց պիտի ըլլայ շատերը պատրաստելու հասկնալ և ընդունել Աւետարանը: Ամերիկայի պատանեաց համար ալ կը խնդրեմ ձեր աղօթքը, քանզի շատերը կան հոս որ շատոնց լսած են Յիսուսի և անոր սիրոյն վրայ, բայց այն անգին պատմութենէն ամենին չարժած չեն:

Աստուած տայ որ վերջապէս «լեցուն ուրախութիւն» գտնենք, միանալով ի նորն երուսաղէմ:»

ՃՍԲՈՆԻ ՄԷՋ ԱՆՋԿԱՆՑ ԴՊՐՈՑ

Իբր տարի մը առաջ Ճարնի կայսրուհին, իր երկրին կանանց ապագայ երջանկութեանը փափաքելով, երեւելի դումար մը տուաւ ընդարձակ և յարմար դպրոց մը կանգնելու աղջկանց համար: Դպրոցին շէնքը և ուսման համար հարկաւոր կարգադրութիւնները մօտերն կատարուեցան, և դպրոցը բացուեցաւ 1873, նոյ. 30 ին: Արդէն ութսուն աղջիկ ընդունուած են այս դպրոցը, և դիտուն Ճարնի մը, որուն համար կ'ըսուի թէ Քրիստոնեայ է, անօրէն կարգուած է դպրոցին: Այս անձը դպրոցին բացման օրը ատենաբանութիւն մը ընելով ըսաւ. «Աղգի մը լուսաւորութիւնը կախեալ է անոր կառավարութեանը լաւութենէն, կառավարութեան լաւութիւնն ալ կախեալ է ընտանեաց կատարելութենէն և զանոնաւորութենէն, իսկ ընտանեաց կատարելութիւնը և կանոնաւորութիւնը կախուած ունին կանանց մտածելու եղանակէն, հանճարեղութենէն,

զգաստութենէն և ողջամտութենէն: Մեր հայրենիքը, հին ժամանակներէ ի վեր, ունեցաւ շատ առաքինի կանայք, բայց և այնպէս պարտինք խոստովանիլ թէ մեր կանանց դաստիարակութիւնը մինչև յարդ շատ թերի էր: Ուստի մեր աղգին մէջ բիւրաւոր մարդոց ուրախութեան պատճառ է որ աղջկանց համար Թուրքիոյ բարձր դպրոցը հաստատուեցաւ, և մեր կայսրուհին ներկայութիւնը կը պատակէ այսօր անոր բացուիլը: Մեր ջերմ բաղձանքն այս է որ, անոնք որ այս դպրոցին մէջ կը դաստիարակուին՝ ըլլան առաքինի կանայք, որպէս զի իրենց արանց օգնեն. ըլլան առաքինի մայրեր, որպէս զի իրենց զաւկները կրթեն, և այսպէս ընտիր սերունդ մը յարուցանելով պատճառ ըլլան մեր երկրին խաղաղութեան և երջանկութեանը:»

Կայսրուհին պատասխան տալով այս խօսքերուն ըսաւ թէ, իր ուրախութիւնն անպատմելի էր այս դպրոցին հաստատութեանը համար, և թէ մեծապէս կը փափաքէր տեսնել կանանց դաստիարակութեան դեղին ջիկ պտուղը բոլոր Ճարնի մէջ:

Դաստիարակութեան պաշտօնեան ալ իր ատենախօսութեանը մէջ ըսաւ. «Եթէ աղէկ միտ դնենք սա տրեմեան առակին խօսքերուն թէ՛ Աղջկունք են մայր դաստիարակութեան, քանի մը բառով յայտնած կ'ըլլանք կանանց դաստիարակութեան կարեւորութիւնը: Ես այս մէկ դիտողութիւնը միայն բաւական կը համարեմ:»

Ստուգիւ մեծ յոյս կայ աղգի մը համար, ուր կայսրուհին և կառավարութեան պաշտօնեայք այոջափ մեծ ուրախութիւն կը ցուցնեն աղջկանց վարժարանի բացման համար, և ուր դպրոցին տնօրէնութիւնը կը յանձնուի Քրիստոնէի:

Ս Պ Ա Ն Ի Ա

Տօն Դարձու Անգղիա գնաց, և քաղաքային պատերազմը վերջացաւ. բայց և այնպէս, մանուկ թագաւորն Ալֆրէսոս մեծ դժուարութեան մէջ է: Մինչև յարդ հակառակորդները

չկրցան ծանր մեղադրութիւնները ընել անոր քաղաքականութեանը դէմ: Պաշտօնեայք կրնային ըսել թէ քաղաքային պատերազմին պատճառաւ կառավարութիւնը չկրցաւ երկրին ներքին գործերը կարգի դնել, Գոսպայի ապստամբութիւնը նուաճել, ելլամուտքը չափել և ազգային ժողովը դուրսբերել: Բայց հիմա թագաւորն ու պաշտօնեաները պարտին ջանալ կառավարութեան վերաբերեալ բարեկարգութիւններ ընել ժողովեամբ և իմաստութեամբ, ապա թէ ոչ անոնց քաղաքականութիւնը խիստ մեղադրանաց տակ կ'իյնայ հակառակորդաց կողմէն:

Շատ պարագաներ նպաստաւոր են կառավարութեան վերոյիշեալ բարեկարգութեանը ձեռնարկելու: Սպանիոյ մէջ իրարու ոսոխ քաղաքային և կրօնական կուսակցութիւններայնչափ չկան որչափ կան Գաղիոյ մէջ: Բաց ի քանի մը հիւսիսային գաւառներէն, զՏօն Գարլոս պաշտպանողները քիչ են, անոնք ալ այլևս յոյս չունին թէ Տօն Գարլոս կարող պիտի ըլլայ թագաւորել, ոչ ալ կ'ուզեն այլևս կռուիլ անոր համար: Արդարև կան Սպանիոյ մեծամեծ քաղաքներուն մէջ բաւական մարդիկ որ միապետական կառավարութեան հակառակ են. գործաւորաց դասէն ալ ոմանք ընդունած են Գաղիացի արմատականաց կարծիքները, և գրագէտներէն ոմանք յեղափոխական սկզբանց յարեալ կ'երեւին. բայց և այնպէս ասոնց բոլորն ալ ազգին մէկ փոքր մասը կը կացուցանեն: Սպանիացի գիւղականք առհասարակ շատ քիչ տեղեկութիւն ունին յեղափոխականաց կարծիքներուն, և շատ քիչ յարգ կ'ընծայեն այնպիսի գաղափարաց որ կը յուզեն Եւրոպայի քանի մը երկիրները: Ուստի Սպանիոյ թագաւորն իր երկրին մէջ այս բաներէն ամենեւին վախ չունի:

Բայց կան ուրիշ դաս մարդիկ որոցմէ թագաւորը զգոյշ ըլլալու է: Զգոյշ ըլլալու է եկեղեցականներէն: Հաւանական է թէ ասոնք պիտի պահանջեն այնպիսի բաներ որ թագաւորին շահուն նպաստաւոր չեն: Պապը կը պահանջէ Սպանիայէն այնպիսի բաներ զոր ամենէն խիստ Սպանիացի կաթոլիկն անգամ, եթէ անկեղծ և հայրենասէր է, չի կրնար ընդունիլ: Պապութեան ոգին հաւատաքննութեան ժամանակէն ի վեր փոխուած չէ, բայց Սպանիոյ կառավարութիւնը չի կրնար Պապական կղերին ձեռքը յանձնել դաստիարակութիւնը և մա-

մուլը, և ջանալ ճշեւ ժողովուրդին գաղափարները: Սակայն Սպանիոյ ժողովուրդին կրօնքը կաթոլիկ կրօնքն է, և թագաւորին շատ դժուար է դէմ դնել հօր և փառանքը կղերին առանց վիրաւորելու ազգին կրօնական զգացումը:

Թագաւորը քան զայս դժուարին գործ մ'ալ ունի, այսինքն, զօրքը հնազանդութեան մէջ պահել: Սպանիոյ մէջ Պուրպուրեան թագաւորական ցեղին իյնալէն ի վեր, ամէն վարչութեան թշնամիները միշտ ջանացին զօրքը գործիք ընելով կատարել իրենց նպատակները: Դիտողութեան արժանի է որ Սպանիոյ անցեալ պատմութեան մէջ այլևայլ կուսակցութիւնք ապականեցան ղեկավարական զօրութեան մանաւանդ քան ժողովուրդին լուսաւորեալ գաղափարներուն: Հռոմի եկեղեցւոյն և թագաւորական տիրող ցեղին քաղաքականութիւնը խորին տգիտութեան մէջ պահեց ժողովուրդը, ոչ ալ թոյլ տուաւ անոնց մաս ունենալ քաղաքային գործոց վարչութեան մէջ: Ազգային ժողովոյ անդամներուն ընտրութիւնը կ'ըլլար պաշտօնէից և զօրապետաց թեւադրութեամբ, այնպէս որ ընտրեալք բուն ժողովուրդեան երեսփոխանները չէին, ուստի և ժողովին որոշումները չունեցան այն ազդեցութիւնը, զոր ունին ժողովուրդին հարազատ երեսփոխաններէն բաղկացեալ ազգային ժողովի մը որոշումները: Բաց ասկէ, Սպանիոյ մէջ ընդհանուր, լուսաւորեալ և զօրաւոր հասարակաց կարծիք չկայ: Շատ քիչ են դպրոցք, զբանք և լրագիրներ, որովք այնպիսի հասարակաց կարծիք կը ստացուին և երթալով կը զարգանան: Ուստի պաշտօնեայք, որչափ և իմաստուն ըլլայ անոնց քաղաքականութիւնը, չեն կրնար ժողովուրդէն համակրութիւն սպասել ի նպաստ իրենց քաղաքականութեանը, քանզի ժողովուրդն այնպիսի խնդիրներ հասկնալու ձեռնհաս չէ: Այս պատճառաւ պաշտօնեայք իրենց նպատակին հասնելու համար քաջ զօրապետներ իրենց թիկունք ըրին: Այսպիսի վարչութիւն մը շատ աղետալի եղաւ Սպանիոյ: Չենք յուսար թէ Ալֆոնսոս թագաւորը կարող պիտի ըլլայ իսկոյն ազատել իր երկիրը զօրքին քաղաքական պահանջումներէն. բայց կրնայ, ճաննալով ժողովուրդին իրաւունքը, ուղղութեամբ և անկեղծութեամբ հրաւիրել զանոնք իրեն գործակից ըլլալու: Եթէ

ժողովուրդին գաղափարները և փափաքները չարհամարեր, այլ ինչպէս պարտի, ուղղութեամբ կը ջանայ դանոնք կատարել, ժողովուրդը կրնայ պաշտպանել թագաւորը դժգոհ ղեկավարական պաշտօնակալաց դաւաճանութենէն:

ՄՈՒԽԱԼԻՃԷՆ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Երբոր հոս եկայ տեսայ թէ եղբայրներէն մէկուն խանութը կիրակի օրերը կը բացուի եւ հոն առեւտուր կ'ըլլայ: Բայց բացողը այն Բողոքական եղբոր Լուսաւորչական ընկերն էր: Այս բանը մեծ ցաւ եւ վիշտ տուաւ ինձ. ուստի շատ խօսելէն եւ խրատելէն ետքը Տէրոջը օգնութեամբ յաջողեցայ այն եղբայրը համոզելու որ սուրբ օրը խանութը չբանայ: Այն Լուսաւորչական եղբոր վրայ հիմա շատ տարբերութիւն կը տեսնուի Գիւնի եւ օդի չխմեր, եւ առաջուան պէս յիշոցը չըսեր: Այս եղբոր կինը տեսնելով որ իր էրկը մոլութիւններէ կը հեռանայ, կ'ըսէ. «Ես էրկիս Գրիգորին ընկերութենէն պիտի զատեմ որ Բողոքականը չըլլայ, վասն զի կը տեսնեմ թէ կիրակի օրը խանութ չբանար, յիշոցը չըներ, օդի չխմեր, սուտ չխօսիր» . . . : Այս եղբուրէնը ուրիշ դէպք մը կը յիշեցնէ ինձ, զոր ասկէ չորս տարի առաջ ձմերուան պարասոյ միջոցի մը ատեն Սէօլէօզ գաւառած ժամանակս լսեցի: Նոյն գիւղէն քահանայի մը տղայ Աւետարան կարդալով բաւական կը լուսաւորուի, ուստի իր վարուցը ու բարուցը զգուշութիւն ընելէ զատ իր հասակակիցներուն ալ սորվեցնել կ'ըսկսի: Հոն ձիթաստան շատ ըլլալով, ձիթապտուղ ժողովուրդ ատեն կրօնական խօսակցութիւններ կ'ընէ ուրիշ տղու մը հետ, այս տղան ալ անոր խօսքերէն ազդուելով յիշոցը ըսելէ կը հրաժարի: Ասոր մայրը երբոր տղին հայհոյութիւն չընելը կը տեսնէ, կարծելով թէ տղան Բողոքականը եղած է, շատ կը նեղանայ, եւ ձեռքը ծունկին դարնելով վայ եւ ողբ կարդալու կը սկսի այսպէս: «Ոհ, վայ գլխուս, տղաս Բողոքի է եղեր հո՛ւ. չէրէ գիտեմ որ յիշոցը չըներ» . . . : Տղին դառնալով «Տղայ, յիշոցը ըրէ նայիմ» կ'ըսէ: Տղան չըներ: Նորէն հայհոյութիւն ընելու կ'առաջարկէ, տղան չըներ: Ուստի մայրը կը սկսի ողբալ այսպէս. «Ինչ ընեմ. մեր երթամ. վայ գլխուս, տղաս Բողոքի է եղեր է. քա երէցիկն, ասիկա քու տղուդ բանն է. վայ գլխուս, տղաս Բողոքի է եղեր, գիտեմ որ յիշոցը չըներ նէ վայ ինձի» . . . :

Թ. Ճ. Բ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մարտ 9 ըստ Յուն . և Մարտ 21 ըստ Լատ. 1876

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հաւաստի աղբււրներէ առնուած տեղեկութեանց նայելով, կայսերական կառավարութիւնը որոշած է հրաման տալ որ ամէն տեղ ուր Բողոքական ժողովուրդ կը գտնուի, Բողոքական անդամներ ալ առնուին արգարութեան ատեններու մէջ, նաեւ Բողոքականներն իրենց համար սահմանադրութիւն մը պատրաստեն և աղգային ժողով մը կազմեն :

— Ահմէտ Մուսթաֆա փաշայէն առնուած հեռագիր մը լուր կու տայ թէ անցեալներն Աւստրիայէն խուսի մը ապստամբ գալով Սափա դետէն Պոսնիա անցնելու փորձ ըրին : Ապստամբը ութ նաւակի մէջ նստած էին, բայց կայսերական զօրքը նաւակներուն վրայ կրակ ընելով երկուքն ընկղմեցին, իսկ միւս նաւակաց մէջիներն փախչելով ազատեցան :

— Թնդանօթի գործարանապետ Պ. Գրիւսի մօտերս վեհ. Սուլթանին մեծ թնդանօթ մը ընծայեց, որ 20,000 ոսկի կ'արժէ :

— Բերայի մէջ սպանուած երկու Հայ քոյրերու սպանութեան հեղինակ կարծուած Հաճի Վասիլին համար Բերա բնակող բժիշկ մը մօտերս դատարանին առջև վկայեց թէ, անցեալ օգոստոսի մէջ Հաճի Վասիլին անոր տունը երթալով իր աջ ձեռքին վրայ ակույի խածուածք դարմանել տուաւ : Ասոր վրայ Հաճի Վասիլին ձեռքը քննեցին և բժշկին քսածին պէս վէրքի սպի գտան : Կը կարծուի թէ Հաճի Վասիլին երկու քոյրերը սպաննած ատեն անոնցմէ մին անոր ձեռքը խածած է :

— Փանի մը օր առաջ Բէթիի պաշտօնեայք Խոսկիւտարէն դուրս, Գաիշ տաղլի մօտ երեք ձիու բեռ ծխախոտ բռնեցին :

— Բժշկական դպրոցի վերաբոյժներէն երեք հօգի տէրութեան բոլոր գաւառները պատելով անպատուաստ եղողները պիտի պատուաստեն :

— Կապրօվայի Պուլկար բնակիչները շատ կ'ուրախանան որ Պուլկար մը նոյն գաղային դախմադամ կարգուեցաւ :

— Գաղիոյ կառավարութիւնն, ըստ խնդրանաց Խըտիւին, իր գանձային պաշտօնեաներէն մին Եգիպտոս ղրկեց նոր բացուելու աղգային դրամասեղանին պաշտօնեաներէն մին ըլլալու :

— Մարտի եօթնէն սկսեալ չորս օր շարունակ Եգիպտոսի զօրքն Ապիսի-նիոյ մէջ Յովհաննէս Թադաւորին զօրաց հետ սաստիկ կռիւ ընելով բոլորովին յաղթեցին անոնց : Յովհաննէս Թադաւորն, որուն համար քիչ ժամանակ առաջ ըսուեցաւ թէ մեռած է, հիմա դարձեալ երևան ելաւ, և կ'ըսուի թէ խաղաղութիւն կը խնդրէ :

— Հեռագրաց տեսչութիւնը կը ծանուցանէ թէ մօտերս Թուրքիոյ հեռագրաց միջոցաւ Անգլիայէն Հնդկաստան զարնուած հեռագրալուրը Լոնտոնէն մինչև Կ. պոլիս 6 ժամէն, իսկ Կաստանդնուպոլսէն մինչև Հնդկաստան միայն մէկ ժամէն ղրկուեցան :

— Կ'ըսուի թէ անցեալ շաբաթ Օսմանեան արժէթղթոյ գնոյն յանկարծ իյնալուն մէկ պատճառն ալ այն է որ Պէլճիգայի դրամասեղանին դրագիրը յիշեալ դրամասեղանէն մեծագումար ստակ գողցած էր, և կառավարութիւնը անոր ստացուածոց մէջ, 6,000,000 Օսմանեան դօնսօլիտէ գտնելով մէկ օրուան մէջ ծախել տուաւ :

— Սերուիոյ կառավարութիւնը բուլար զօրքը դրօշի ներքև կոչելու համար տուած հրամանը ետ առած է : Այն հրամանը Միլան իշխանի կողմանէ պատերազմասէր դիտաւորութեան մը նշան համարուած էր :

— Տեղական լրագիրներէն սմանք հետեւեալ տեղեկութիւնը կու տան Հէրսէքի մէջ գտնուած ապստամբաց վրայով, որ դեռ զէնքը վար դրած չէն : Սօչիցա, Պուլկտան և Փէքօ դօրապետք Հէրսէքի ներսերն են 3,000 զօրքով, և Լիուպիպրաթիչ այն գետին աջ եզերքը, Մօսթարէն Աւստրիոյ սահմանադրական երթալու ճամբուն վրայ է իբր 300 օտարականներով :

— Լիուպիպրաթիչ յունուարի մէջ միւս ապստամբաց գլուխներուն հետ գժտելով մեկնեցաւ Հէրսէքէն : Սալայն մօտերս նորէն եկաւ և այնպիսի խուսի մը գլուխ անցաւ, որ շարունակ կը ջանայ վնաս տալ կառավարութեան զօրաց պաշար և ռազմավթեր տանողներուն, երբ անոնք ճամբաներէն կ'անցնին քիչուոր պահապան զօրքով : Փանի մը օր առաջ Լիուպիպրաթիչ Աւստրիոյ հօգը փախչելու փորձ ըրաւ, բայց ինքն և իր ընկերներէն եօթն հօգի բռնուեցան Աւստրիական կառավարութեան կողմէն և բանտարկուեցան :

— Մը. Քէյվ անուն Անգլիացին, որ մօտերս մասնաւոր պաշտօնով Եգիպտոս ղրկուած էր, Եգիպտոսի եկամուտի աղբւրներուն վրայ շատ աղէկ տեղեկութիւններ տուած է և ըսած է թէ Եգիպտոսը երեւմտական նեղութենէ ազատելու համար բնաւ իրական դժուարութիւն չկայ :

— Բրիտանական Թանգարանը դարձեալ Նինուէ ղրկեց Մը. Սմիթ անուն գիտնական Անգլիացին, որ հին Ասորեաներու լեզուները լատինացիները գտնէ : Մը. Սմիթ արդէն ասկէ առաջ ալ Նինուէ երթալով յիշեալ դրաման մէկ մասը գտաւ : Բ. դուռն հրաման տուած է անոր որ պէտք եղած խուզարկութիւններն ընէ :

— Վարնայի և Պալլըրի կողմերը շատ դիւղացիներ անցեալ տարիները շատ բարձր տոկոսով ստակ առած են Յունաստանի հպատակ վաշխառուներէ : Վաշխառուք մօտերս իրենց ստակը հաւաքելու կը ջանան և այս պատճառաւ անոնց ու գիւղացի երկրագործաց մէջտեղ շփոթութիւններ ծագեցան : Կառավարութիւնը յատուկ յանձնաժողով մը ղրկեց այս շփոթութիւնները մէջտեղէն վերցնելու :

— Տօգ. Սիկիմանտ անուն Գերմանացի գիտնական մը որ Կիպրոս կղզոյն մէջ հին աւերակներ կը քննէր, մօտերս քարայրի մը մէջ հին գերեզման մը զննած ատեն, գլխիվայր իյնալով մեռաւ :

— Պաղտատէն կը գրեն թէ յիշեալ քաղաքին մէջ հինգ հօգի մօտերս ժանտախտէ բռնուելով մեռաւ :

— Կ'ըսուի թէ Յուպպէն Երուսաղէմ երկաթուղի մը պիտի շինուի :

— Փետրուար ամսոյ մէջ Սուէիզի ջրանցքէն անցնող նաւերուն թիւն էր 130 : Այս նաւերուն մէջի անցորդներն էին 9,374 : Ջրանցքի ընկերութիւնը յիշեալ նաւերէն 2,543,454 Փրանք տուրք առաւ :

— Եգիպտոսի աղգային նոր դրամասեղանը նոյն երկրին բոլոր եկամուտը պիտի ընդունի, և ամէն տարեգլխոյն կառավարութեան կողմէն պատրաստուած հաշուեցոյցի մը համեմատ իւրաքանչիւր պաշտօնարանի պիտի տայ այն գումարը միայն որ հաշուեցոյցին մէջ նշանակուած պիտի ըլլայ : Այսպէս դրամասեղանը կարող պիտի ըլլայ երկրին երկամուտը հաւասարակիւս վիճակի մէջ գնել և պարտուց շահը վճարել :

— Սերուխոյ պաշտօնէից ժողովն անցեալ չորեքշաբթի օր աղմկալից նիստ մ'ունեցաւ որ տեւեց մինչև հինգշաբթի առաւօտեան ժամն երեքը։ Սակայն պաշտօնեայք դարձեալ չկրցան համաձայնիլ իրենց բռնելու աշխարհավարութեան վրայ, և հաւանական է թէ նոր պաշտօնէութիւն մը պիտի կազմուի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բուսիոյ կայսեր գահակալութեան 24երորդ տարեդարձին առթիւ, Բուսիոյ թերթերը նոյն երկրին 1855ի և արդի վիճակին վրայով հետեւեալ բաղդատութիւնը կ'ընեն։ Երբ Աղէքսանդր կայսրը գահն ելաւ, երկրին պարտքը 2,000 միլիոն, իսկ եկամուտը 200 միլիոն բոլայի էր, զպրոցներ չկային, միայն 974 քիլոմէթր երկաթուղի չ'ընուած էր, և ժողովրդեան մէկ մասը կալուածատեարց գերի ըլլալով հող և կալուած գնելու իրաւունք չունէր, կառավարութեան պաշտօնեայք միանգամայն արդարութեան պաշտօնեայ ալ էին։ Իսկ հիմա դատերը կը տեսնուին բարեկարգեալ ատեններու մէջ, ուր դատաւորներն օրէնքը կը մեկնեն միայն, և ամբաստանելոց յանցաւոր կամ անմեղ ըլլալը կը յայտնուի ժողովրդեան կողմէն քննարուած և «Ժիւրի» կոչուած մարդերու վճիռէն։ Գերիներն ազատ եղան, և հիմա հող ու կալուած ստանալու նաև քուէ տալու իրաւունք ունին։ Բուսիոյ մէջ 32,000 նախնական դպրոցներ կան, 18,414 քիլոմէթր երկաթուղի արդէն կը բանի, և 2,000 քիլոմէթր ալ շինուելու վրայ է։ Երկրին եկամուտն է 570 միլիոն բոլայի, և թէև ազատեալ գերեաց տրուած հողերուն, երկաթուղեաց շինութեան և այլ բարեկարգութեանց համար իւր 2,000 միլիոն բոլայի ալ ծախք եղած է, բայց ընդհանուր պարտուց դումարը վերը յիշուած դումարին իբր մէկ վեցերորդն, այսինքն 300 միլիոն բոլայի միայն աւելցած է։

— Մօտերս Պարսից կառավարութիւնը ճուլֆայի, Դաւրէթի և Թէհհէրանի մէջ թղթատարութիւն հաստատեց։ Մինչև ցարդ Պարսկաստանի մէջ կանոնաւոր թղթատարութիւն չկար։

— Գաղիոյ նոր պաշտօնեայք յայտարարեցին թէ իրենց նպատակն է այնպիսի աշխարհավարութեան մը հետեւիլ որ բարեկարգութիւնը, ազատութիւնը և իրաւաւորութիւնը պահ-

պանելով Գաղիա իւր նախկին բարգաւաճեալ վիճակին հասնէ։ Այս յայտարարութիւնը ճշմարիտ հանրապետական յայտարարութիւն է, բայց հանրապետականաց արմատական կոչուած կուսակցութեան աղէկ ընդունելութիւն չգտաւ։ Այս արմատականք տարակոյս չկայ որ Գաղիոյ համար վտանգի աղբիւր են և արդարեւ հանրապետութեան առջև ելած հակառակութեան մեծ մասն այս վտանգին չափազանց կարեւորութիւն արդեւէն առաջ եկաւ։ Արմատականք չեն հասկնար թէ ազատութիւնը սոսկ իրենց ուղածն ընել չէ, և բնաւ չեն ըմբռներ նոր պաշտօնէից յայտարարութեան սա վերջին խօսքերուն ճշմարտութիւնը թէ, «կառավարութեան ուրիշ որ և է ձեռք աւելի հանրապետութիւնը պարտական է կրօնքը, ստացուածքն և ընտանիքը պաշտպանել»։ Չեն հաւատար թէ արմատականք այնչափ զօրաւոր ըլլան որ աղգային ժողովն այս յայտարարութեան հակառակ աշխարհավարութեան կարենան առաջնորդել, սակայն Մաք Մահոն մարաշխտի կառավարութիւնն ալ շատ իմաստուն կերպով չարժեք է որ պահպանող կամ չափաւոր հանրապետականաց որ և է մէկ մասը զայրացնելով արմատականաց ոյժը չաւելցնէ։

— Կ'ըսուի թէ Աւստրիա 75,000 ոսկի ծախք ըրած է Հէրսէքէն և Պոնիայէն Աւստրիոյ հողը փախչողներուն օգնութեան համար։

— Սպանիոյ կառավարութիւնը հիմա ձեռք զարկած է բռնել կարողութեան զօրաց մնացորդներն որ աւաղակաց խումբեր կազմելով Նաւարա գաւառին ճամբաները կ'ապստակեն։ Տոն կարողութի կուսակցի լեռնականք հիմա ուրախ են որ պատերազմի արհաւիրքէն ազատեցան, և եթէ Ալֆոնս Թագաւորն անոնց հետ քաղցրութեամբ վարուի, կրնայ ըլլալ որ զանոնք ջերմ բարեկամ ընէ իրեն, ինչպէս յառաջ կատարի թշնամի էին։

— Սպանիոյ կառավարութիւնն որոշած է 50,000 զօրք մէկէն Գուպաղը կը ապստամբութիւնը նուաճելու և Ամերիկացւոց միջամտելու վտանգին առջեւն առնելու համար։ Սպանիոյ նաւատորմիդը մօտերս նաւ մը բռնեց, որ Գուպաղի ապստամբաց օգնութիւն կը տանէր։

— Յունաստանի նախորդ պաշտօնէից դատը դեռ չլերջացաւ։ Վկայ մը խոստովանեցաւ թէ Պալատօփուլօ

պաշտօնէին 10,000 ֆրանք կաշառք տուած է, և ուրիշ մէկը վկայեց թէ ուրիշ անձի մը նոյն պաշտօնէին 25,000 ֆրանք կաշառք տալը տեսած է։ Ամբաստանեալը բողոքեց թէ Նիդօփուլօ անուն վաղեմի պաշտօնեայն այն վկայից հետ դաւադիր եղած է զինքը կործանելու համար։

— Գաղմատիոյ կառավարիչը Պարոն Բօրիչ Դարատաղի իշխանին և ապստամբաց գլուխներուն հետ տեսնուելէն ետքը դարձեալ Վիէնա գնաց իր տեղեկագիրը բերանացի տալու համար։

ՀԵՌԱՐԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզ, մարտ 18

Երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ Մ. Ֆլօքէ առաջարկութիւն ըրաւ պաշարման վիճակն անմիջապէս վերցընել։ Ժողովն հաւանեցաւ այս առաջարկութիւնը դիտողութեան առնել։ Ելեմից պաշտօնեայն 1,750,000 ֆրանք խնդրեց մօտերս պատահած ջուրերուն յորդութենէն վնաս կրողներուն օգնելու համար։

Փարիզ, մարտ 19

Մ. Ֆլէրի ճառ մը խօսելով յայտնեց թէ հանրապետականք ներկայ պաշտօնէութիւնը պաշտպանելու են։ (Պէտք է դիտնալ թէ Մ. Ֆլէրի աղգային ժողովոյ մէջ հանրապետականաց գլուխ ըլլալու համար Մ. Կամպէթթայի հետ կը մրցի, և Մ. Կամպէթթա ներկայ պաշտօնէութեան դէմ է)։

Փէշթ, մարտ 18

Փէշթէր Լոյտ լրագիրը կ'ըսէ թէ Յունաստան, Բուլղարիա և Գարատաղ մերժած են Սերուխոյ պահանջումները պաշտպանել ուստի և Սերուխոյ բողոքովն մինակ մնացած է։

ԵԼԵԻՄՏԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Մարտ 8/20, 1876

Գոնտիւտ	19-33	Բում. կրկն. բաժնիք	52
ԴՐԱՄՔ, Օսմ. լիբան 400 էն			
Մէքիսիյէ	103	Բուսիոյ բոլ	90
Սե. հինգնոց	106	Նարոյն	88
Պիւնս սուսկ	138	Անդ. լիբ	111

ՇՈՒԿԱՅԻ ԴԵՆԵՐ, մարտ 7/19, 1876			
Բամբակ քաշը	0 1-73	Սահու. Եւսի. քաշը	47-18
Թիթիկ	42-46	Սիւրմալէթ, Գրիւկ. սահ.	70-75
ձէճի	9-12	Լեզակ, քաշը	50-135
Սփիւն	240-260	Պողպատ, սահ.	200-205
Ձէճ	5-7	Կապար, կենդ.	160-165
Շաքար, փոշի, կենդ.	198-200	Քիւն (քաղցիկ) 50 թիւ.	91-92
» զուլա »	240-245	Քիւն, 2 սահ.	260-275
Բեզրու (կաղ),		Ապակի ֆրանք	20-20
Սմէրի, սահ.	59-61	Ներկան, Անգլ. կենդ.	70-75
Յորէն կարծր, քոռ	24-28	» Թիթիկ (սահ) »	103
Գարբ,	14	Բուրդ, լրացուած, քաշը	101-12
Որդան կարմիր, քաշ	36-40	» շրտագուած, »	53-7
Սահու. Բիոյ, քաշը	13-14		

Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն
Խմբագիր Ճ. Ք. Կրիւն

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԱՆ

Ձագմագծրար, Յակոբեան խան, Թիւ 12.